

УДК 376.1 – 056.34 – 057.874:37.018.4

Л. О. ПРЯДКО

кандидат педагогічних наук, доцент

Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ВРАХУВАННЯ СПЕЦИФІКИ ПОРУШЕНЬ РОЗВИТКУ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

У статті зазначаються основні проблеми реалізації інклюзивної моделі навчання у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі. Для всіх дітей з особливими освітніми потребами, притаманні спільні порушення розвитку, які слід враховувати педагогам загальноосвітніх закладів під час організації інклюзивного навчання. Крім специфічних проявів порушень розвитку зазначена загальна особливість нервової системи всіх дітей з особливими освітніми потребами – виснажлива та вразлива нервова система і відповідно, необхідність обережного підходу до природи дитячого мозку, дбайливого ставлення до потенційних можливостей мозку, дотримання охоронно-педагогічного режиму.

Ключові слова: інклюзивне навчання, діти з особливими освітніми потребами, специфіка розвитку, діти з розладами спектру аутизму.

Втілення у життя ідей інклюзії, зміна освітнього процесу відповідно до її принципів – завдання складне для усіх, хто залучений до реалізації технології інклюзивного навчання. Поява нової моделі вимагає від педагогів не лише залучення учня з особливими освітніми потребами до навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи, але й розуміння ними типологічних порушень кожної нозології дітей та співпрацю з іншими фахівцями. Самим педагогам необхідно навчитися бути відкритими на нові ідеї, бачити необхідність змінюватися самим, уміти прийняти відмінності та особливості інших людей.

Справжній учитель, який прагне допомогти дитині з особливими освітніми потребами завжди стурбований професійними питаннями: Що маємо? Що повинно бути? Що необхідно зробити, щоб було так, як потрібно?

Відомий дослідник в Україні та за її межами І. Підласий зазначає, що “учителеві треба бачити і розуміти цілісну, а не розкладену на мислення, волю, темперамент людину, розуміти, навчати і виховувати її як єдність усіх якостей. Учень повинен завжди виступати перед нами цілісним, бо поводить він і діє, як завершене ціле, а не як набір диференційованих частин. Тільки на цьому шляху нас очікує успіх” [3, с. 271]. Вважаємо за необхідне доповнити, що через такі терени порушень, треба ще й уміти побачити потенційні можливості дитини.

Реалізація інклюзивної практики в освіті порушує дуже важливі проблеми:

1) як в умовах загальноосвітнього навчального закладу забезпечити якісне оволодіння дітьми з особливими освітніми потребами основними академічними знаннями, вміннями та навичками;

2) як максимально реалізувати збережені функції дитини та компенсувати порушені;

3) як соціалізувати й адаптувати до життя у суспільстві дитину з особливими освітніми потребами.

Вирішення саме цих проблем, на нашу думку, буде показником ефективності інклюзивного навчання.

Проблемі реалізації інклюзивного навчання присвячено багато досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема Е. Агафонової, М. Алексєєва, С. Алехіної, В. Бондаря, О. Денисової, А. Колупаєвої, О. Леханової, М. Матвєєвої, С. Миронової, Н. Назарової, В. Понікарової, С. Сабельнікової, Т. Сак, Л. Савчук, В. Синьова, В. Тищенко, І. Хафізулліної, Л. Шипіциної, Л. Яценюк, Є. Ямбург та інших. Не дивлячись на такі значні наукові доробки, все ж не до кінця залишається вивченою проблема врахування специфіки порушень розвитку учнів різних нозологій під час реалізації інклюзивного навчання.

Мета статті – розкрити специфіку врахування порушень розвитку дітей з порушенням інтелекту та розладами аутичного спектру в реалізації інклюзивного навчання.

У педагогіці, як і кожній науці, яка стосується формування людської особистості, кожна інновація повинна враховувати попередній світовий досвід взагалі, та вітчизняний досвід, зокрема. Набагато легше побудувати пандуси, забезпечити підручниками інклюзивні школи, здійснити перепідготовку кадрів, хоча це теж фінансово складно, але набагато важче створити справжній інклюзивний освітній простір. Цей простір має ґрунтуватись на принципах: індивідуального підходу; міждисциплінарного підходу; варіативного розвиваючого середовища; варіативної методичної бази навчання і виховання; модульної організації освітніх програм; самостійної активності дитини; сімейно орієнтованого супроводу.

Оскільки інклюзивна школа повинна підлаштовуватися під потреби всіх учнів, то вона повинна вивчити ці потреби. Для всіх дітей з особливими освітніми потребами, притаманні спільні порушення розвитку, які слід враховувати педагогам загальноосвітніх закладів під час організації інклюзивного навчання.

Вивчення школяра є основою правильного його навчання. Тільки правильний педагогічний прогноз допоможе вчителю скласти кваліфікований висновок про необхідність та доцільність тих чи інших педагогічних дій. Більшість учителів, які зацікавлені в результативності навчання дитини з особливими освітніми потребами шукають готових відповідей у педагогічній та інколи й спеціальній літературі, але їх не знаходять. Жодна найавторитетніша книга, розгорнутий висновок психолого-медико-педагогічної консультації не дасть необхідного результату. Для цього треба ретельно вивчити дитину.

Вивчення дитини, на думку вченої С. Миронової, являє собою з'ясування таких основних аспектів: категорії порушення і конкретний

клінічний діагноз; збережених сторін психіки, можливостей дитини; структури порушення, первинного дефекту, вторинних відхилень, наявності педагогічної занедбаності; наявного рівня знань, умінь і навичок дитини стосовно відповідного стандарту освіти; впливу порушення на здатність дитини до навчання, її поведінку, спілкування; індивідуальних особливостей пізнавальних процесів; темпу діяльності та динаміки втомлюваності; самооцінки дитини і ставлення дитини до власних труднощів у навчанні, спілкуванні тощо; особливостей емоційно-вольової сфери; характерологічних особливостей; поведінки дитини; рівня самостійності; спрямованості особистості дитини (інтереси, потреби, схильності, можливості, цінності) [1, с. 74].

Саме ці специфічні порушення повинні бути покладені в основу складання індивідуальної програми розвитку, проведення уроків в інклюзивному класі, оцінювання досягнень учнів та визначення подальших перспектив розвитку дитини.

Крім специфічних проявів порушень слід пам'ятати і про загальну особливість нервової системи у всіх дітей з особливими освітніми потребами – виснажливість та вразливість нервової системи. “Оскільки охоронний режим передбачає орієнтоване на структуру дефекту оптимальне поєднання розумового і фізичного навантаження, активного й пасивного відпочинку, перебування на свіжому повітрі, комфортних фізичних умов, сповільнених темпів навчання, заходів, спрямованих на зміцнення нервової системи та загартування організму, забезпечення емоційної підтримки” [1, с. 156].

В умовах загальноосвітнього навчального закладу важливе значення має обережний підхід до природи дитячого мозку дитини, дбайливе ставлення до потенційних можливостей мозку, дотримання охоронно-педагогічного режиму. Ось із цього, у першу чергу, починається навчання, бо мозок є органом учіння.

У Концепції розвитку інклюзивної освіти ми знаходимо таке визначення поняття “інклюзивне навчання” – це комплексний процес забезпечення до рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей. Якісна освіта для дітей із особливими освітніми потребами це передусім забезпечення корекційно-розвивальної складової навчання.

Якісна освіта для дітей з порушенням пізнавальної діяльності це, передусім, освіта, яка враховує специфіку порушень розвитку. Особистісно орієнтовані методи навчання дітей із порушенням пізнавальної діяльності повинні, у першу чергу, враховувати індивідуальні особливості навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку це має бути: подача матеріалу невеликими порціями; повільний темп засвоєння нового матеріалу; максимальне використання наочності; постійне повторення; уникнення психотравмуючих ситуацій; стимулювання найменших досягнень дитини; надання індивідуальної допомоги: при несформованості фонематичного сприймання замість диктанту можна дати списування тексту; при труднощах письма за зразком запропонувати письмо за контуром чи опорними крапками у зошитах; при труднощах запам'ятовування словесної інструкції використати наочну: таблиця, умовні позначення тощо; при неможливості зрозуміти хід виконання задачі навести аналогічну, розв'язану раніше або запропонувати виконати її у практичному плані.

Діти з розладами спектру аутизму є особливою категорією в сучасній інклюзивній практиці. Вони вимагають різних моделей навчання, щоб реалізувати свій потенціал.

Так, дослідниця Т. Скрипник визначає такі правила роботи з дітьми, які мають розлади спектру аутизму: 1. Варто надавати дитині можливість працювати в притаманному їй темпі. 2. Бажано регулярно змінювати види діяльності та форми роботи на уроці. 3. Варто слідувати за природними потребами дітей, а не нав'язувати свої. 4. Створення умов для адаптації дитини полягає у тому, щоб дитина була не стільки успішною у навчанні, скільки у спілкуванні. 5. Візуалізація завдань [5, с. 50].

Висновки. Із залученням дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітнього простору гостро постає питання їх соціалізації, якості освіти. Вирішальною умовою інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми проблемами є створення інклюзивного простору, який передусім передбачає наявність спеціально підготовлених педагогів, спеціально підготовленого освітнього середовища, матеріально-технічного забезпечення.

Список використаної літератури

1. Інклюзивне навчання : організаційне, змістове та методичне забезпечення : навчально-методичний посібник / [кол. авторів за заг. ред. С. П. Миронової]. – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. – 236 с.
2. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А. А. – К. : “ А. С. К. ”, 2012. – 308 с.
3. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя / І. П. Підласий. – Х. : Вид. група “Основа”, 2019. – 360 с.
4. Синьов В., Бондар В. Тищенко В. Чи приживеться північноамериканська модель інклюзії? / В. Синьов, В. Бондар, В. Тищенко // Рідна школа. – 2012р. – № 8-9. – С. 20-27.
5. Скрипник Т. В. Комплексна програма розвитку дітей з аутизмом (на допомогу фахівцям) : науково-методичний посібник / Т. В. Скрипник. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 54 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори / В. О. Сухомлинський / Т. 5 Статті. – К. : “Рад. Школа” – 1977. – 639 с.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2015.

Прядко Л. А. Учет специфики нарушений развития учащихся с особыми образовательными потребностями реализации инклюзивного обучения

В статье раскрываются основные проблемы реализации инклюзивной модели обучения в современном общеобразовательном учебном заведении: овладение основными академическими знаниями, умениями и навыками, с учетом типологических особенностей детей с разной нозологией в условиях общеобразовательного учебного заведения; реализация сохраненных функций мозга ребенка и компенсация нарушений развития; социализация и адаптация к жизни в обществе ребенка с особыми образовательными потребностями. Кроме специфических проявлений нарушений развития указана общая особенность нервной системы всех детей с особыми образовательными потребностями – изнурительная и уязвимая нервная система и, соответственно, необходимость осторожного подхода к особенностям детского мозга, бережного отношения к потенциальным возможностям мозга, соблюдение охранно-педагогического режима.

Ключевые слова: инклюзивное обучение, дети с особыми образовательными потребностями, специфика развития, дети с расстройствами спектра аутизма.

Pryadko L. Considering Specifics of Developmental Disorders of Children with Special Educational Needs in Inclusive Education Implementation

The article deals with problems of implementation of inclusive education in modern general educational institution: mastering basic academic knowledge and skills, taking into consideration typological characteristics of children with different nosology in terms of educational institution; implementation of stored functions of children and compensation of developmental disorders; socialization and adaptation to life in society of a child with special educational needs. Since the inclusive school must adapt to needs of all students, it must learn these needs. Common developmental disorders, inherent to all children with special educational needs, should be considered by secondary schools teachers during the organization of the process of inclusive education. The main attention is devoted to highlighting main specific disorders of children with special educational needs and autism spectrum disorders. Teacher should make individual program of student's development, teach lesson in inclusive classrooms and evaluate students' achievements methodically correctly. Besides specific signs of mentioned developmental disorders, general features of nervous system of children with special educational needs – exhausting vulnerable nervous system and, therefore, the need for a cautious approach to the nature of the child's brain; careful attitude to the potential brain abilities, maintaining safety-pedagogical regime, are given.

Key words: inclusive education, children with special educational needs, specifics of development, children with autism spectrum disorders.